

ומתוקים מדבש

סוגיות בהלכה מבוארים ומורחבים כלשון לימודים השווה לכל נפש
נכתב ע"י הרב זאב יהודה סטארק שליט"א רב קהילת "שמחת התורה" - ביתר עילית

פרשת וירא - גלין מס' 28

בעניין מצוות ביקור חולים וניחום אבלים

בדברי הרמב"ם וה'אור שמח'

עין ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה ז) שכתב וז"ל: **'ראה לי שנחמת אבלים קודם לביקור חולים, שניחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים. עיי"ש.**

יש לומר בפשטות בדבריו שזהו סברא, וכן משמע מלשונו שכתב 'ראה לי', וסברתו הוא שביקור חולים הוא חסד עם החיים, וזהו חסד באופן אחד, משא"כ ניחום אבלים שהוא חסד גם עם החיים וגם עם המתים, שהם שתי אופנים של עשיית חסד, ופשוט שעדיף לעשות חסד בשתי אופנים יותר מאשר באופן אחד, ואח"כ ראיתי שכן למד המגדל עוז (שם ברמב"ם - על הדף) בדבריו. עיי"ש. ועיין עוד בספר קרית מלך (למון הגר"ח קניבסקי שליט"א - דף רמג על הרמב"ם שם). עיי"ש.

וצריך עוד עיון מהו בדיוק החסד עם המתים בניחום אבלים, דהא מובן ופשוט מהו החסד עם החיים דהיינו לנחם אותם, אמנם איך ובאיזה אופן שייך 'חסד עם המתים' בניחום אבלים, ועיין בהערה א.

וברבד"ז (שם על הרמב"ם) כתב וז"ל: **'אם לא שאמרה רבינו, הייתי אומר איפכא, דביקור חולים קודם, שיש בו כאילו שופך דמים, דאמר רב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, ונחמת אבלים לית ביה חד מהני** (דהיינו שלא נאמר בקשר לזה ענין של 'שפיכות דמים' באי-קיומה או 'פיקוח נפש' בקיומה, ועיין לקמן שדנו בדברי הרבד"ז, והבאנו הסבר למה צריך היה לכתוב את שני הדברים - דהיינו שמי שאינו מבקר כאילו שופך דמים ועוד שגורם לו שיחיה). עיי"ש.

ועיין עוד בגמ' (שבת יב:) שאיתא **'בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת'** (שהרי גורמים הם לצער לאלו שבאים לנחם או לבקר החולה). עיי"ש. ושם הקדים מצוות ניחום אבלים לפני מצוות ביקור חולים, וזה מתאים טוב עם שיטת הרמב"ם שניחום אבלים קודם. אמנם עיין ברמב"ם (הלכות שבת פרק כד הלכה ה) שכתב: **'ומבקרין חולין ומנחמים אבלים. עיי"ש. וצ"ע** למה שינה את סדר הגמ', ובפרט שלשיטתו ניחום אבלים קודם לביקור חולים.

ועיין עוד בגמ' (סוכה דף מא:) שאיתא, **'כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה נושא את כפיו מניחו על גבי הקרקע, הולך לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו. עיי"ש.** וכאן הרי הגמ' הקדימה ביקור חולים לניחום אבלים. וכן עיין ברמב"ם (הלכות לולב פרק ז הלכה כד) שכן הביא כסדר הזה, דהיינו ביקור חולים לפני ניחום אבלים. עיי"ש. (וראו לציון שהרא"ש בגמ' סוכה - שם החליף את הסדר, וכתב ניחום אבלים לפני ביקור חולים).

ועיין באור שמח (שם הלכות אבל על הרמב"ם) שהעיר הערה זו (למה הגמ' בשבת הקדימה ניחום אבלים, משא"כ הגמ' בסוכה הקדימה ביקור חולים, ושזה לכאורה סותר את שיטת הרמב"ם). וכתב שהטעם של הגמ' בסוכה הוא משום דאיידין ברגל (כי הרי הגמ' הביאה שאנשי ירושלים היו הולכים לכל מקום עם לולביהם), שאף דברים שבצנעא של האבילות אינם נוהגים בה, וא"כ יש לאבלים פחות צער ברגל, ובכי האי גוונא בלבד - ביקור חולים קודם, כי אין להאבילים אותו צער של יום רגיל בחול, אבל בימות החול שנוהג בהם אצל האבלים כל דיני אבלות, בהם ניחום אבלים קודם לביקור חולים. עיי"ש.

ולכאורה צ"ע בדבריו, שבשבת הרי אין אבילות בפרהסיא וכמו שיש ביום חול, וא"כ יש לאבל פחות צער בשבת מביום חול, וא"כ למה לפי דבריו אין מקדימים ביקור חולים בשבת לניחום אבלים, וכשם שמחמת סברא זו כתב האור שמח שמקדימים אותו במועד. וצריך לומר בדבריו, שברגע שיש לו דין אבילות - ואפילו כל שהוא, והיינו בדברים שבצנעא, די בזה להביא לאבל איזה שהוא צער, וא"כ יש לעשות אתו חסד ולנחם אותו, וזהו ג"כ חסד עם המת, ולפיכך יש לזה קדימה לביקור חולים.

מה שיש להעיר על הגמ'

אמנם לכאורה צ"ע על דברי האור שמח, כי הרי הרמב"ם עצמו כאשר הביא את דברי הגמ' בשבת הקדים ביקור חולים, היפך דברי הגמ' שם בשבת שהביאה ניחום אבלים ראשון, וכפי שהבאנו את דבריו לעיל. ועוד, שאפילו נימא שאין לאבל אותו דרגא של צער ברגל מחמת שאין נוהגים אצלו אפילו דברים בצנעא, אמנם הרי אף בלא מעשי האבילות - מ"מ יש לו צער וממילא יש גם קיום מצוה של ניחום אבלים - דהיינו חסד עם החיים, וגם הרי יש חסד עם המתים [שבזה לכאורה אין שום שינוי בין יום חול לבין מועד], והרי זו גופא סברתו של הרמב"ם למה מקדימים תמיד ניחום אבלים לביקור חולים, כי יש בו שני דברים (חסד עם החיים והמתים) כנגד אחד (חסד עם החיים בלבד). וצריך לומר שכשהחסד עם החיים לגבי ניחום אבלים הוא פחות, אזי על אף שיש כאן ג"כ חסד עם המתים, אמנם באופן זה - החסד עם החיים לגבי ביקור חולים הוא הרבה יותר, וזה גובר על זה. ואפילו שהניחום אבלים יש לו שתי מעלות, אמנם עיקר הדבר הוא החסד עם החיים, ובאופן זה הרי אין כ"כ חסד עם החיים, על אף שיש גם חסד עם המתים. וענין זה שהוא גם חסד עם המתים הוא רק סברא להכריע את המאזניים - באופן ששניהם שווים, אמנם הוא לא 'שוקל' ו'שווה' כחסד עם החיים, כי הרי אם היו שווים - הרי אפילו בחול המועד הוא היה אמור להיות שווה לחסד שיש לחיים בביקור חולים, ואחרי זה, החסד עם החיים - אף שהוא 'פחות' לגבי ניחום אבלים בחול

א. עיין עוד ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה ז) שכתב: **'מות שאין לו אבלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין במקומו כל שבעת ימי האבילות, ושאר העם מתקבצין עליהם וכו'. עיי"ש.** ורואים שאף שאין אבלים, מ"מ יש גם כן חיוב לבוא לביתו, וזהו תיקון לנפטר (או 'בעצם' או 'שע"י' שמדברים שם וטולדים ממעשיו - י"ש לו זכות שגורם לזכרו זה).
ב. עיין בהשגות הראב"ד (שם) שכתב על דברים אלו ברמב"ם, **'זה אין לו שורש. עיי"ש.** ודברים אלו חידוש הוא, כי הרי מקורו של הרמב"ם הוא הגמ' (שבת דף קנב). עיי"ש. **ובלחם משנה** (שם) הסביר שדעת הרמב"ם הוא שהעשרה נעשים כאבלים ושאר העם מנחמים להם, וזהו שהשיג הראב"ד שאין לזה שורש, דלא אמרו בגמ' אלא שהם באים ויושבין במקומו של הנפטר, אבל לא שהם נעשים כאבלים ובאים לנחמם. עיי"ש. **ובמאירי** (בגמ' שבת שם) כתב, **'מות שאין לו מנחמים, רוצה לומר שאין אבלים שיהיו צריכים לנחמו, באים עשרה בני אדם כל שבעה ויושבין להם בבית ששם מות, ובאים אחרים ומקיפים אותם כאלו הם הצריכים לנחם וכו'. עיי"ש.** ורואים מדבריו שלמד כדברי הרמב"ם ודלא כהראב"ד. וכן נפסק בשו"ע (י"ד סימן שטו סעיף ג) כדברי הרמב"ם. עיי"ש. **וברמ"א** (שם) כתב שלא ראינו שנוהגים כן, אמנם כן נוהגים להתפלל שם עשרה במקום שנפטר, רק אם אין לו קרובים בשום מקום. עיי"ש.
ג. וראוי לציון מה שראיתי בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (חלק ג דף רמא) שבזמן ניחום אבלים על פטירתו של הסטייפלר זצ"ל, בא לנחם הגרש"א זצ"ל, ואמר למון הגר"ח שליט"א כי יש עתה לכל אחד ואחד הדומנות נדירה מיוחדת לגמול חסד עם הסטייפלר זצ"ל, אשר כולנו חייבים לו כ"כ הרבה הכרת הטוב, כי ניחום אבלים הוא גם חסד עם המתים, וא"כ כאשר באים לנחם הרי אנו גומלים חסד עם הסטייפלר זצ"ל, וכי מתי היה לנו ההזדמנות לגמול חסד עם הסטייפלר זצ"ל. עיי"ש.
ד. ובגמ' (סוטה יד.) איתא, מאי דכתיב 'אחרי ה' אלוקים תלכו', וכי אפשר לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר 'כי ה' אלוקיך אש ואכלה הוא', אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים וכו', הקב"ה ביקר חולים וכו', אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים אף אתה נחם אבלים וכו'. עיי"ש. וכאן הקדימה הגמ' ביקור חולים לניחום אבלים, אמנם כאן לא העיר האור שמח בזה. אמנם פשוט למה זו אינה הערה לנידון דידן, כי שם הגמ' הביאה פסוקים איך שהקב"ה ביקר את אברהם אבינו, ופסוקים איך שניחם את יצחק אבינו אחרי מיתת אברהם אבינו, וזה היה הסדר בזמן' בהיסטוריה במאורע שקרה, וא"כ פשוט שאין להביא ראיה מהגמ' שם לנידון דידן.

המועד (כי אין לו צער כ"כ), היה מכריע, וכן צריך לומר בדברי האור שמח, ועדיין צ"ע.

אמנם לגבי שבת, על אף שהחסד עם החיים פחות מהרגיל, והוא פחות מהחסד עם החיים שיש לגבי ביקור חולים, כי הרי אין בו דינים של אבילות בצנעה, אמנם זה יחד עם החסד עם המתים, די כדי לגבור על החסד עם החיים שהוא יותר חזק אצל הביקור חולים.

נמצינו למדים שיש ג' דרגות עפ"י הבנתנו בדברי האור שמח: (א) באופן הרגיל ביום חול – דהיינו שיש חסד עם החיים בין לגבי ביקור חולים ובין לגבי ניחום אבלים, אמנם לגבי ניחום אבלים יש עוד תוספת והיינו – חסד עם המתים, ולפיכך ניחום אבלים גובר. (ב) בחול המועד – יש בו חסד עם החיים לגבי ביקור חולים, אמנם לגבי ניחום אבלים הגם שיש חסד עם המתים אמנם החסד עם החיים כלפיו 'נמוכה' מחמת זה שאין אבילות אפילו בצנעה במועד, ולפיכך לביקור חולים יש דין קדימה. (ג) בשבת – יש חסד עם החיים לגבי ביקור חולים, ולגבי ניחום אבלים יש ג"כ חסד עם החיים, אמנם לא בעוצמה גדולה כביום חול, כי הרי אין בשבת אבילות בפרהסיא אלא רק בצנעה, אמנם יש יותר חסד עם החיים מאשר בחול המועד, כי בחול המועד אין אפילו אבילות בצנעה, וחסד זה עם החיים 'פחות' מהרגיל, אמנם יותר מחול המועד, וזה יחד עם החסד עם המתים גובר על החסד היותר 'חזק' שיש עם החיים בביקור חולים, ודו"ק.

ועיין עוד בשו"ע (או"ח סימן רפז – ובמשנ"ב שם) בעניין ביקור חולים וניחום אבלים בשבת ופרטי ההלכות בזה. עיי"ש. וראוי לציין מה שאיתא בערוך השלחן (שם סעיף ג) שכתב וז"ל: 'ואצלינו לא נהגו בניחום אבלים בשבת'. עיי"ש. והכל לפי העניין.

ביאור בדברי הרמב"ם

והנה צריך להבין את דברי הרמב"ם, דאם פסק (בהלכות אבל) שניחום אבלים קודם לביקור חולים, למה הקדים את ביקור חולים לפני ניחום אבלים בהלכות שבת וסוכה, ובפרט שהגמ' עצמה בשבת הקדימה את ניחום אבלים, ולמה שינה ממה שהובא בגמ' (והאור שמח לא הסביר את דברי הרמב"ם עצמו, אלא העמיד את דברי הגמ' עצמה כדי שלא תסתור לשיטת הרמב"ם, אמנם מוכח משיטת הרמב"ם שא"א לומר כחילוקו של האור שמח שבו תירץ דברי הגמ', ודו"ק, ועיין עוד לקמן). והנה נראה שאכן אפשר להשתמש עם סברתו וחילוקו של האור שמח, ולהרחיב את זה גם לגבי שבת. דהיינו שעל אף שיש אבילות בצנעה בשבת (ודלא כחול המועד), אמנם אולי האבל ג"כ לא באותו דרגא של צער, וא"כ ביקור חולים קודם ג"כ בשבת. וא"כ בהלכות אבילות הרמב"ם דיבר על אופן הרגיל דהיינו ביום חול, ואין לדמות את זה לאבילות בשבת או במועד. ואם תקשה לומר שאפילו אם האבילות בשבת ומועד אינם באותו דרגא כמו חול, עדיין יש חסד עם החיים והמתים, צ"ל כמו שכתבנו מקודם בדברי האור שמח, ועיין לעיל, כי אין צורך לחזור על הדברים שוב.

ועיין עוד ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א) שכתב וז"ל: 'מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת, ולהכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. וגם פה הקדים הרמב"ם ביקור חולים לניחום אבלים. אמנם פה א"א לומר שמדובר באבל בשבת או חול המועד שבהם יש לאבל רק דברים שבצנעה או שאפילו את הדברים שבצנעה אין לו, וא"כ יש לו פחות צער, ומחמת זה ביקור חולים קודם, וכפי שרצינו לבאר בדבריו מקודם, [שהרי סתם ודיבר אף על ימי חול], וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, למה כאן הקדים הרמב"ם ביקור חולים.

וחשבתי לומר בכל ג' מקומות אלו בדברי הרמב"ם (בהלכות שבת, סוכה, ואבל) שהקדים את ביקור חולים לניחום אבלים (ודלא כמה שפסק שניחום אבלים יש לו קדימה לביקור חולים), **שלא עסק כלל בדבריו בעניין קדימה – כאשר שתייהם עומדים לפניו וגם א"א לקיים שניהם, כי דינו שניחום אבלים קודם לביקור חולים הוא 'רק' כאשר שתייהם עומדים לפניו וא"א לקיים שניהם** (עיין במה שהבאנו מהב"ח והש"ך להלן), וגם שאין צדדים של 'פיקוח

נפש' או תועלת ישירה בביקור חולים שלו, אלא שמגיע מחמת כבוד וכו' (עיין במה שהבאנו מהפוסקים להלן). וא"כ 'בדרך כלל' בודאי שביקור חולים יש לו דין קדימה, וזו הסיבה שתמיד הקדים ביקור חולים – כי ברוב הפעמים הוא ראשון במעלה, ובמיעוט הציורים עומדים לפני בני אדם מצוות ביקור חולים וניחום אבלים, וגם א"א לקיים שתייהם, וגם שאין בביקור חולים סרך של פיקוח נפש. משא"כ בהלכות אבל (שם) כאשר רצה הרמב"ם ללמד לנו את הדין מסויים הזה, שאם א"א לקיים שניהם, ושניהם עומדים לפניו, וגם אין סרך של פיקוח נפש וכדומה אצל הביקור חולים, א"כ בצירוף זה לבד ניחום אבלים קודם, כי הרי יש לו שני מעלות אלו. ובשאר מקומות הקדים את הביקור חולים כי באמת בדרך כלל יש לה דין קדימה, ודו"ק.

עוד חשבתי לומר שבמציאות 'ביקור חולים' הוא ב'סדר הזמנים' לפני ניחום אבלים, כי הרי א"א לנחם אבלים אם לא היה ביקור חולים לפניו, כי הרי בני אדם חולים ואח"כ מתים רח"ל. ובדרך כלל וברוב המקרים במנהגו של עולם מצות ביקור חולים באה בזמן לפני ניחום אבלים, וא"כ שפיר הקדים הרמב"ם ביקור חולים בכל אופנים אלו, משא"כ כאשר רצה ללמד לנו את דין הקדימה כאשר שתייהם עומדים לפניו – כתב את הדין הזה שניחום אבלים יש לו קדימה, ודו"ק.

אמנם עדיין צ"ע לפי דברינו, למה באמת הקדימה הגמ' (בשבת) ניחום אבלים קודם ביקור חולים, משא"כ הגמ' (בסוכה – שלא כגירסת הרא"ש) הקדימה את ביקור חולים. והיה אפשר לומר כדברי האור שמח, עיין לעיל. אמנם אם לומדים כדברינו, ואין שלמדנו בדעת הרמב"ם, הרי היה לגמ' עצמה להקדים תמיד מצוות ביקור חולים – ובגלל הסיבות שהבאנו לעיל בדברי הרמב"ם (או בגלל שבדרך כלל יש לה דין קדימה אפילו לדעתו, או שמבחינת סדר הזמן הוא בא מקודם), וא"כ החידוש הוא זה שהגמ' (שבת) הקדימה את ניחום אבלים לביקור חולים, וצ"ע.

ונראה לומר בפשטות שהנושא של הגמ' בשבת הוא מה 'שבקושי התיירו חכמים' לנחם אבלים ולבקר חולים, והוא מחמת שדברים אלו עלולים לגרום הרבה צער לאנשים בשבת, דהיינו לאלו שמנחמים את האבלים או הולכים לבקר את החולים, ובודאי שבפועל יש יותר צער למי שבא לנחם אבל בשבת – כי הרי אדם מת ונזכרים ממנו, מאשר אילו היה בא לבקר חולה בשבת, כי הרי הוא חי, ואפילו במצב הכי גרוע, עדיין הוא תלוי ברחמי שמים וכו'. (וגם, והחי ייתן אל לבו – ולא נאמר טוב ללכת 'לבית חולים' אלא טוב ללכת 'לבית האבל', ודו"ק). וא"כ באה הגמ' לומר את החידוש היותר גדול ראשון, דהיינו ההיתר של ניחום אבלים, כי על זה נאמר 'בקושי התיירו' דהיינו מה היה קשה להם להתיר. (ועל אף שלגבי האבל עצמו אסור הוא רק בדברים שבצנעה בשבת, זה כלפי של האבל, אמנם לגבי המנחמים בודאי שהצער אותו דבר בשבת). וע"ז חידשה הגמ' שעם כל זאת הדבר מותר.

וכל זה הוא דלא כדברי האור שמח שלמד שפשטות הדברים הוא הגמ' בשבת, שהקדימה את ניחום האבלים וכדברי הרמב"ם שניחום אבלים יש לו דין קדימה לביקור חולים, אמנם עם כל זאת צריכים להסביר למה הקדימה הגמ' ביקור חולים בגמ' בסוכה. אמנם לפי דבריו שזוהו הפשטות להקדים ניחום אבלים מחמת שיטת הרמב"ם עצמו, למה הרמב"ם בעצמו בכל המקומות – דהיינו בהלכות סוכה, אבל, ושבת הקדים את ביקור חולים, ולא הסביר זאת בעל האור שמח, וצ"ע.

והנלענ"ד שמוכרחים אנו לומר כאחד מההסברים שלנו בהרמב"ם במקומות אלו (עיין לעיל בהסברים שלנו), וא"כ יוצאים הדברים בחשבון פשוט, שהיה לה לגמ' ג"כ להקדים את ביקור חולים בכל מקום ולא ניחום אבלים – וכפשטות דברי הרמב"ם (שזה מה שיצא מהחשבון הפשוט בדברינו לעיל), וא"כ היוצא מן הכלל הוא הקדימה של הניחום אבלים בשבת, ולא הקדימה של ביקור חולים בסוכה, ודלא כהאור שמח שלמד שהיוצא מן הכלל הוא הגמ' בסוכה שהקדימה ביקור חולים (ולא הגמ' בשבת שהקדימה ניחום אבלים, וכן למד בדברי הרמב"ם, וזה א"א לומר לפי דברינו, ובחשבון פשוט בדברי הרמב"ם עצמו), ודו"ק.

ג. ועיין במש"כ רב שרייאר גאון (תשובות הגאונים החדשות סימן נט – ועיין באליה רבה סימן תרכ"ט ס"ה) וז"ל: 'ושאלתם בא לנחם אבלים לולבו בידו, מאי אבל איכא בחג, כך שמענו מזקנים, דהא מילתא בזמן שהמת נפטר ביו"ט או במועד, והרי מעות למנקט יומי אבל אחרי כן (כלומר עתיד הוא לנחם אבילות לאחר הרגל, אבל מי שמת לו מת קודם הרגל אפילו לא נהג אבילות אלא שעה אחת קודם הרגל שוב אינו נוהג אבילות), אע"פ שאין נוהג אבילות בימי החג, אלא שחבריו הולכין אצלו ויושבין עמו כדי ליישב דעתו, וקא מדמי לה תנא להא מילתא כמי שבא לנחם אבלים'. עיי"ש. וראויים שאע"פ שמי שמת לו מת ביו"ט או בחול המועד, לא חלה עליו אבילות, וצריך לישב שבעה אחר המועד, ואין כאן דין ניחום אבלים ממש, מ"מ חבריו באים לבקרו כדי ליישב דעתו, ותנא דברייתא חשיב ליה כניחום אבלים.

אמנם עיין בשו"ע (י"ד סימן שצ"ט סעיף א-ב, ובאו"ח סימן תקמח סעיף י) שאיתא שכן מנחמים את האבלים בחול המועד (שמת להם ביו"ט ובחול המועד – ואפילו מנכים את ימים אלו מהשבעה לאחר המועד), ומדין ניחום אבלים. עיי"ש לפרטי הדינים.

ד. ובמגילת קהלת (פרק י פסוק ב) כתבי: 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משה', באשר הוא סוף כל האדם, והחי יתן אל לבו'. עיי"ש. ועיין בפירוש מצודת דוד (שם) שכתב וז"ל: 'יותר טוב ללכת לבית האבל לשמוע קנות ויללות המעצבים את הלב, מללכת לבית המשתה לראות שמחות וריקודין המרחיבים את הלב, בעבור אשר מקרת האבל הוא סוף של כל אדם, כי כולם ימותו ויתאבלו עליהם, והחי ההולך לבית האבל, אף כי עונו חי, יתן אל לבו שגם עליו יתאבלו ביום עת חליפתו, ובזה יחיד ויבנה לבבו, ויהיה נשמר מן החטא'. עיי"ש. וראויים מדבריו (שלמד בפסוק) חידוש גדול בדין, והד"ר' הנכונה בעבודת השם, והוא שעדיף לשמוע קינות ויללות המעצבים את הלב, מללכת לבית המשתה לראות שמחות וריקודין המרחיבים את הלב. וא"כ כל דבר שיעורר את האדם לזכור יום המיתה – עדיף מהלך זה בעבודת ה', ויותר מועיל מאשר דברים המשמחים את הלב. (וזה אינו סותר לזה שבשעת עשיית המצוות צריכים לשמוח בעשייתם, וגם בצריכים לשמוח בעבודת ה', אלא רק רוצה לומר לנו שדרך זו מועילה יותר 'לעורר' בני אדם, והתועלת היוצאת מדרך זו היא יותר מובחרת לעוררו).

וגם יוצאת נפק"מ גדולה בין איך שאנו לומדים בשיטת הרמב"ם (והגמ') לבין איך שלמד האור שמח. והיינו, האם באמצע המועד יש דין קדימה לביקור חולים, שלפי דברי האור שמח אין דין קדימה בניחוח אבלים, ולפי דברינו בדעת הרמב"ם והגמ' אפשר שיש, ודו"ק.

וכ"ז שלמדנו בדברי הגמ' הוא גם כן דלא לפי הרא"ש, שהוא גרס ניחוח אבלים קודם ג"כ בגמ' בסוכה, ועדיין צריך עוד עיון בשיטתו.

וא"כ יש צד גדול לומר בכל נושא זה - דהיינו על עצם דיוקו של האור שמח, שאולי אין מקום לדיוק זה, דהיינו שאין מוסכם אצלי עד כמה אפשר לדייק ולבנות יסודות על חילופי מילים, דהיינו מזה שפעם אחת הגמ' כתבה ביקור חולים לפני ניחוח אבלים, ופעם אחרת כתבה ניחוח אבלים קודם, ולא ברירא לי שאפשר לדייק בזה, ובפרט שלא מצינו דיוק זה בראשונים, והיה להם להסביר. ואדרבה, ברא"ש גרס בשתי הגמ' אותו דבר, וגם הרמב"ם הביא את שתי הגמ' באותו אופן ולא החליף את הסדר כהגמ', שזאת אומרת שהדעת יותר נוטה שאין זה דיוק שהפריע לראשונים, וא"כ אין לבנות מזה שום יסוד, ובפרט לחדש הלכה מזה (דהיינו שיש הבדל בין חול המועד לשאר ימים בקדימת ניחוח אבלים לביקור חולים) ועדיין צ"ע.

ועיין עוד בגמ' (גיטין דף סא.) שכתב שמפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל, וקוברין מתי גוים עם גויי ישראל, והכל מפני דרכי שלום. עיי"ש. ולא הזכיר כאן בגמ' ניחוח אבלים, אמנם עיין ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה יב - עפ"י הירושלמי בגיטין פרק ה הלכה ט שהוסיף ניחוח אבלים) שכתב וז"ל: 'קוברין מתי עכו"ם, ומנחמין אביליהם, ומבקרין חוליהם מפני דרכי שלום'. עיי"ש.

וכאן הפעם הראשונה שהקדים הרמב"ם ניחוח אבלים לביקור חולים, וצ"ע. אך עיין ברמב"ם (הלכות מלכים פרק י הלכה יב) שכתב שוב באותו נושא, וז"ל: 'צו חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתיהם עם מתי ישראל ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום' וכו'. עיי"ש. ואמנם כאן לא הזכיר הרמב"ם כלל ניחוח אבלים, אך החליף את הסדר ממה שכתב בהלכות אבלות, דהיינו שכתב ביקור חולים לפני קבורת המתים, וכסדר הגמ' בגיטין, משא"כ בהלכות אבלות כתב קבורת מתים לפני ביקור חולים, ודלא כסדר הגמ' בגיטין. ואולי היה אפשר לומר שממקומות אלו ברמב"ם ראינו גדולה לזה שאי אפשר לדייק בסדר ובקדימות הדברים (דהיינו ביקור חולים וניחוח אבלים בכלליות), כי הרי פה 'באותו נושא' עצמו החליף את סדר הדברים, וצ"ע.

אמנם חשבתי שהיה אפשר לדחות, שרק כאן - בביקור חולים וניחוח אבלים אצל עכו"ם - שכל כולו חידוש הוא מטעם 'דרכי שלום', אפשר לומר שאין נפק"מ בקדימת הדברים. כי הרי בוודאי שכולם שווים ממש (היינו ביקור חולים ניחוח אבלים וקבורת מתים) אצל עכו"ם, כי כולם נתקנו מחמת אותו טעם - דהיינו 'דרכי שלום', וא"כ אין להביא ראיות של אי-קפידא על החלפת הדברים בדברי הרמב"ם, מעניין זה של ביקור חולים וניחוח אבלים אצל עכו"ם, לעניין נידונינו - דהיינו ביקור חולים וניחוח אבלים אצל ישראל.

עוד חשבתי שאפשר לומר בדברי הרמב"ם, שבהלכות אבלות דיבר על ה'בפועל', דהיינו מה עושים משום דרכי שלום לעכו"ם, ובוודאי שהדבר שעושה יותר שלום מכל אלו הוא לקבור מתיהם ולנחם אבליהם, כי הרי זהו כבוד יותר גדול להם, ומראה בזה שמחשיבים אותם ואת צערם באופן יותר בולט, וא"כ בהלכות אבלות כאשר הרמב"ם דיבר על ה'בפועל' דהיינו מה שעושים מחמת דרכי שלום, הקדים את הקבורה וניחוח האבלים לביקור חולים (והגם שכולם שווים, שהרי כולם נתקנו מחמת אותה תקנה של דרכי שלום, ואין דרגות בזה כפי שיש בנוגע ליהודי, וכפי שכתבנו לעיל, אמנם כלפיהם - הם מרגישים יותר את ה'דרכי שלום' ואת התקנה בדברים אלו). אמנם בהלכות מלכים (וכן אפשר לומר בדברי הגמ' בגיטין - שדיברה על עצם התקנה, והרמב"ם הוא שחילק זאת לשתיים בשתי מקומות אלו, משא"כ הגמ' שכללה את שניהם יחד, וא"כ הגמ' דיברה על עצם התקנה, ודו"ק), שבא הרמב"ם לדבר על 'עצם' תקנת החכמים, וכלשונו שם 'צו החכמים' וכו', ששם רוצה להסביר לנו מה היה טעם ועצם תקנת הדברים, והתקנה הייתה מן הקל אל הכבד, דהיינו לא רק שתיקנו לבקר חולים מחמת שלום, אלא אף לקבור את מתיהם וכו', וצריך עיון עוד.

הבנת בעל האגרות משה והחוט שני בדברי הרדב"ז

יש לדון ולחקור ב'קושיית' הרדב"ז שהבאנו לעיל, שכתב: 'אם לא שאמרה רבינו (שניחוח אבלים קודם לביקור חולים), הייתי אומר איפכא, דביקור חולים קודם, שיש בו כאילו שופך דמים, דאמר רב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, ונחמת אבלים לית ביה חד מהני'. האם כוונתו

שהיה דין קדימה לביקור חולים 'רק' בציור שיש ממש סרך של פיקוח נפש אצל החולה, וא"כ תמה על הרמב"ם איך באמת ניחוח אבלים קודם (וא"כ למד בדעתו של הרמב"ם שאפילו בציור זה ניחוח אבלים קודם - וזה חידוש גדול, כי פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, ולמה פה מחמת סברא בעלמא, יקדים ניחוח אבלים), או שתמה בכלליות ובכל הציורים ואפילו אם אין סרך של פיקוח נפש אצל החולה, וזה שיש לפעמים מצבים של פיקוח נפש בביקור חולים - זה גותן לו עדיפות 'בעצם', וא"כ תמיד צריך לתת לזה דין קדימה ואפילו במצבים שאין בהם פיקוח נפש. ומצאתי שכבר דן בזה מרן רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

עיין בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד סימן מ אות יא - בתשובה למר"ר בעל הרבבות אפרים זצ"ל) שכתב וז"ל: 'ופשוט שאיירי הרמב"ם כשידוע לו שיש שם מי שיעשה צרכי החולה, דאם לא כן אף שיש שם בניחוח אבלים תרתי, (כלומר גמילות חסדים גם עם החיים וגם עם המתים), ואפילו היה יותר מזה, היה צריך לילך אל החולה, דפיקוח נפש דוחה כל המצוות. אבל כוונת הרמב"ם היא, דמצד חשיבות המצוות מצד עצמן, הרי ניחוח אבלים קודם לביקור חולים, שאית ביה תרתי, שלכן כשליכא ענין פיקוח נפש, שידוע שיש שם מתעסקין, אלא שעכ"פ חייב כל אחד לבקר החולה, צריך לילך לנחם האבלים. ולא קשה כלום מה שהקשה הרדב"ז מהא דביקור חולים יש בו ענין פיקוח נפש. ואולי סובר הרדב"ז דמאחר דאיכא לפעמים בביקור חולים ענין פיקוח נפש, יש להאדם להקדים תמיד ביקור חולים קודם לניחוח אבלים כדי שלא יבא לטעות איזה פעם, וגם אולי בלא זה, אלא כדי שיתרגל לידע דחולה שהוא חי קודם, ולא יצטרך לאמוד בכל פעם שיזמזן בזה, אבל משמע שהרדב"ז סובר שאף בידוע שיש שם מתעסקין בצרכי החולה, מ"מ מצד מצות ביקור חולים לבד שמתפלל עליו שם, ששם מתקבלת יותר התפלה משום ששכינה שרויה למעלה ממטותו של חולה, דהא אינו מביא הרדב"ז אלא הא דרב דימי בנדרים דאמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, ומפרש בגמ' הגרמא שיחיה הוא בזה שמבקש עליו רחמים שיחיה, הרי דזה שמתפלל עליו נחשב גורם שיחיה, אבל הרמב"ם אינו סובר שזה יכריע העדיפות, דאיכא תרתי בניחוח אבלים, לא מיבעי כשהוא רק קדימת זמן בעלמא, אלא אפילו כשאפשר לו לקיים אלא אחת מהן, שנמצא כשילך לניחוח האבלים לא יוכל לילך לבקר חולים, מ"מ הא אפשר להתפלל בביתו, ועדיפות התפלה אצל החולה פשיטא לו שאין בזה להכריע התרתי דאיכא בניחוח אבלים'. עיי"ש.

ולסיכום: יוצא מדברי האגרות משה שלמד בדברי הרדב"ז שאפילו אם יש מישהו אחר שיכול לטפל בחולה ואין כאן סרך של פיקוח נפש, עדיף עדיין לילך אליו קודם, והוא מחמת זה שהתפילה ליד החולה עדיפה מחמת שהשכינה שם, והרמב"ם סובר שאפשר להתפלל עליו בשאר כל מקום, ומעלה זו של תפילה ליד החולה אינה גוברת על ניחוח אבלים כי יש בו תרתי. וזו נקודת המחלוקת ביניהם, כמה מעלה ותוקף יש להתפילה ליד החולה.

אמנם עיין בספר חוט שני (הלכות אבלות - בנושאים שונים - דף שפ) שהביא שמרן רבי נסים קרליץ זצ"ל תירץ את הערת הרדב"ז על הרמב"ם, שיש ליישב שדברי הרמב"ם שניחוח אבלים קודם לביקור חולים, היינו דוקא אם מבקר את החולה סתם, וכשאינו יודע שהחולה נצרך לאיזה דבר, אבל אם יודע שהחולה צריך לאיזה דבר, מסתברא דהחולה קודם אף במקום שלא נשאר זמן לנחם האבלים, ובזה יודה הרמב"ם למש"כ הרדב"ז. עיי"ש.

ורואים מדבריו שלא למד כהאגרות משה, אלא למד שקושיית הרדב"ז הוא בציור שהחולה נצרך לאיזה דבר (ושהרדב"ז למד בדעתו של הרמב"ם שאפילו בציור זה - יש קדימה לניחוח אבלים. וצ"ע), ובא ר' נסים זצ"ל לתרץ שבאמת הרמב"ם לא דיבר בציור כזה שהחולה נצרך, כי בציור כזה הביקור חולים קודם, וממילא לא קשה מידי על שיטתו מהגמ' שהביא הרדב"ז, ודו"ק.

אמנם לפי דברי כולם (האג"מ והחוט שני) יוצא שלהלכה דברי הרמב"ם שניחוח אבלים קודם - לא נאמרו כאשר יש סרך של פיקוח נפש בענין, או אם החולה נצרך לאיזה דבר ורק אתה יכול לעשות את זה בשבילי.

ואכ"כ ראיתי שבספר ציוני הלכה (אבלות דף שטו) הביא בשם הגרי"ש זצ"ל שברור שדברי הרמב"ם הם דווקא כשאין בביקור חולים סרך פיקוח נפש, שגלוי וידוע לנו בבירור שכל ענייני רפואתו וצרכיו מסודרים על הצד הטוב ביותר, וכל הביקור הוא חסד בעלמא. רק ככהאי גוונא חידש הרמב"ם שניחוח אבלים קודם. והרדב"ז שחולק שאף בזה ביקור חולים קודם, משום לא פלוג, הואיל ולפעמים יש בזה פקוח נפש, לכן לעולם

ביקור חולים קודם. עיי"ש. ורואים שלמד בדברי הרדב"ז כצד שצייד האגרות משה הנ"ל - שכל דבריו נאמר מחמת לא פלוג, כי לפעמים מצוה זו של ביקור חולים יכולה לבוא לידי פיקוח נפש, וא"כ תמיד יש להקדימו, וזו נקודת המחלוקת בינו לבין הרמב"ם, האם אומרים לא פלוג בציוור שאין שום חשש בכלל של פיקוח נפש.

השמטת דין זה בשו"ע

ראוי לציין שהבית יוסף (יו"ד סימן שס סעיף א) הביא דין זה של הרמב"ם, אמנם לא כתב את זה בשו"ע, וצ"ע למה השמיטו. **וברמ"א** (יו"ד סימן שלה סעיף י) כן הביא דין זה של הרמב"ם להלכה. עיי"ש. וצ"ע למה השמיט המחבר דין זה. וראיתי באחרונים שכתבו שזהו מחמת קושיית הרדב"ז על הרמב"ם, שסובר הבית יוסף שבאמת אין הלכה כמותו מחמת קושייתו זו של הרדב"ז, וכן כתב בשו"ת ציצ"א אליעזר (רמת רחל סימן יט). אמנם קשה מאוד לענ"ד לומר כן בדעתו, מחמת שתי טעמים. והוא, שהיה להכסף משנה על הרמב"ם שם להעיר הערה זו של הרדב"ז, וגם היה לו להבית יוסף להעיר הערה זו של הרדב"ז, וא"כ משתיקתו נראה יותר שלא היה לו שום קושיא על שיטת הרמב"ם, ובודאי שאין לדייק מזה שהוא חולק על הרמב"ם, ודו"ק. אמנם עדיין אין לי ביאור למה באמת השמיט דין זה מחיבורו בשו"ע, ולא ראיתי בעוד פוסקים שהעירו בזה, ועדיין צ"ע. [אמנם חשוב לציין שהרדב"ז עצמו לא חלק על הרמב"ם להלכה, רק שכתב שאילו לא היה אומר כן רבינו הרמב"ם - היה חולק. ולא חלק למעשה].

הלכה למעשה בהנ"ל

עיין בדרכי משה (יו"ד סימן שלה סעיף ג - וכן איתא ברמ"א שם סעיף י, ובבית יוסף יו"ד סימן שס סעיף א, אמנם לא הביאו בשו"ע, ועיין לעיל במה שדנו בזה) שהביא את דברי הרמב"ם להלכה. עיי"ש. **ובב"ח** (שם - סוף סעיף ז, וכן הש"ך שם ס"ק יא הביא את דברי הב"ח להלכה) הביא את לשונו של הרמב"ם וא"כ כתב להסביר את דבריו וז"ל: 'דהיינו כשאי אפשר לקיים שניהם - מניח את החולה ועוסק בנחמת אבליהם, אבל כשאפשר לקיים שניהם - ביקור חולים קודם כדי לבקש רחמים עליו שיחיה, או לרבוץ ולכבד לפניו, דחשוב כאילו מחייהו'. עיי"ש.

ופשוט בדבריו כאשר אמר שניחום אבליהם קודם כשאי אפשר לקיים שניהם, שאין המדובר באופן שיש סרך פיקוח נפש בביקור חולים, כי פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, וא"ל לבוא מחמת סברא - דהיינו של 'חסד עם החיים והמתים' לדחות סרך של פיקוח נפש, והוא פשוט מאוד. ומה שכתב בהמשך דבריו 'כדי לבקש רחמים עליו שיחיה', לא בא לומר שהוא במצב של פיקוח נפש, ועם כל זאת כאשר א"ל לקיים שניהם ניחום אבליהם קודם, אלא בכל פעם שמישהו חולה מבקשים רחמים עליו שיחיה, ולא דווקא כשהוא במצב של פיקוח נפש או אפילו קרוב לכך, ודו"ק. או אפשר לומר שכאשר יש מישהו אחר שם כדי לטפל עם החולה, עם כל זאת כשאפשר לקיים שניהם - דהיינו הניחום אבליהם והביקור חולים, יש לביקור חולים קדימה, מחמת סברא זו של הב"ח שאתה מחייהו, משא"כ כשאי אפשר לקיים שניהם - ניחום אבליהם קודם, וכל דברי הב"ח נאמרו כשיש אחר לשמשו, ואפילו הכי כשאפשר לקיים שניהם ביקור חולים קודם. (ועיין לעיל במה שהבאנו מהאגרות משה - שאפילו במצב כזה כשיש אחר לטפל בו ואי אפשר לקיים שניהם הרדב"ז סבר שעדיף ללכת לשם כי התפילה ליד החולה עדיפה, והרמב"ם חולק וסובר שבגלל שאפשר להתפלל בכל מקום, א"כ הניחום אבליהם עדיף כשאי אפשר לקיים שניהם, ודרך זה ברמב"ם מתאים טוב עם הסבר זה בב"ח, ודו"ק).

ובהעמק שאלה (להנצי"ב - שאלתא ג אות ו) כתב וז"ל: 'בזה מייירי הרמב"ם ג"כ שכתב יראה לי שניחום אבליהם קודם לביקור חולים וכו', שיש מבקרים גם זולתו, אבל באין מבקרים, ודאי ביקור חולים קודם, שהוא בכלל פקוח נפש שדוחה הכל, ומה שכתב ב"ח והביאו הש"ך לחלק באי אפשר (דהיינו באי אפשר לקיים את שניהם) אין לו מקום, ואין נפק"מ אלא אם יש זולתו או לא'. עיי"ש. ויוצא שלמד בדעת הב"ח (שלמד כן בדברי הרמב"ם) שאפילו אם יש סרך של פיקוח נפש וכו' - במקום שאי אפשר לקיים שניהם הניחום אבליהם קודם, ולפיכך תמה עליו, וכתב שאין שום נפק"מ בדברי הרמב"ם אם אפשר לקיים שניהם או לא, וכל הנפק"מ בדבריו אם יש מישהו אחר שיכול לטפל בחולה או לא.

ונראה לענ"ד שיש מצוה להגן על דברי הב"ח והש"ך (וכל הפוסקים שהביא את דבריהם בלשונם כפשוטם - כולל החכמת אדם ועוד), שלא התכוונו לומר שבאי אפשר לקיים שניהם - שניחום אבליהם קודם אפילו כאשר יש סרך של פיקוח נפש, אלא התכוונו כפי שאנו למדנו בצורת הדברים,

ודו"ק. וב"ה שאח"כ מצאתי בשו"ת ציצ"א אליעזר (רמת רחל סימן יט) שלמד בדבריו בדברי הב"ח. עיי"ש.

וראוי לציין שבספר כל בו (סוף הלכות ביקור חולים) שהביא את דברי הרמב"ם, אמנם עם שינוי קטן, שכתב וז"ל: 'היו לפניו בקור חולים ונחמת אבליהם, מנחם האבליהם תחלה, שניחום אבליהם גמילות חסדים עם המתים ועם החיים'. עיי"ש. ומשמע מדבריו שכל דין זה נאמר כאשר שניהם עומדים לפניו ואפשר לקיים שניהם, אמנם ברגע שאי אפשר לקיים שניהם אולי הדין ישתנה, וצ"ע. וזה דלא כדברי הב"ח שכתב שכל דין זה נאמר כשאי אפשר לקיים שניהם, אמנם כשאפשר לקיים שניהם - יש קדימה לביקור חולים. וכל הפוסקים הלכו עם ההסבר של הב"ח בדברי הרמב"ם, ולא כפי הבנתו של הכל בו בדבריו, וצ"ע.

ועוד צריך ביאור בדברי הב"ח, שאם כאשר אפשר לקיים שניהם ביקור חולים קודם, למה כשאי אפשר לקיים שניהם (באותו אופן ממש - עיין לעיל שהסברנו) ניחום אבליהם קודם, והרי לכאורה הם שני דברים הסותרים אחד להדדי, ויש לתרץ.

ועיין עוד בערוך השלחן (יו"ד סימן שלה סעיף יב) שכתב וז"ל: 'וניחום קודם לביקור חולים דזהו חסד עם החיים והמתים, וביקור חולים לחיים לבד, אבל אם יודע תועלת להחולה - ביקור חולים קודם'. עיי"ש. ויצא מדבריו שבכל פעם שיש שום תועלת שרק אתה יכול לעשות לחולה - ביקור חולים קודם, ואפילו בציוור שא"ל לקיים את שניהם, וזה דומה למה שהבאנו לעיל מהחוט שני שלמד כן בדעת הרמב"ם, ודו"ק. וכן איתא בדעת תורה (להמהר"ש - יו"ד שם) שכתב וז"ל: 'ולענ"ד נראה, היכי דיש סברא בתועלת להחולה בביקורו, ביקור חולים קודם לכו"ע, דהא הוי כשופך דמים אם אינו מבקרו, וכאן (דהיינו דברי הרמב"ם שניחום אבליהם קודם) מייירי שאינו אלא לכבוד'. עיי"ש. ובספר ציוני הלכה (אבלות דף שטו) הביא ששאלו להגרי"ש זצ"ל, כשידוע שאין חשש פיקוח נפש במצבו של החולה, אבל בביקורו יוכל לסייעו ביעוץ וכדומה האם קודם לניחום אבליהם, והשיב שכל שמביא לחולה תועלת מעשית, ולא רק חסד בעלמא, קודם לניחום אבליהם, ואע"פ שאין חשש פיקוח נפש. עיי"ש.

ביקור חולים וניחום אבליהם - מצוות דרבנן שעיקרן מדאורייתא

עיין ברמב"ם (הלכות אבל פרק יד הלכה א) שכתב וז"ל: 'מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבליהם ולהוציא המת, ולהכניס הכלה וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור, **אע"פ שכל מצות אלו הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך**, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצוות'. עיי"ש.

ויש לעמוד על זה שלכאורה הרישא סותרת לסיפא, שהרי כתב ברישא שכל מצוות אלו הם מצוות דרבנן, ובסיפא כתב שיש בהם קיום מצוות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך'. וכבר עמד בזה מורן רשכבה"ג **רבי חיים קניבסקי שליט"א** בספרו ארחות יושר (בפרק גמילות חסדים דף יט-טו), וכתב וז"ל: 'ודברי הרמב"ם צריכים ביאור, שאחר שכתב בסוף שכל דברים אלו הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, א"כ הוא דאורייתא, ואיך כתב בתחילה שכל מצוות אלו מדבריהם. וי"ל דמדאורייתא הוא מצוה כללית, כל גמ"ח, וזה אין לו שיעור, ואין חייב כל היום לעסוק בגמ"ח, וגם אם יש לו לעשות צרכי עצמו, אין חברו קודם לו, רק כשיכול יש לו מצוה לעזור, אבל כשחכמים קבעו בקור חולים מצוה בפני עצמה וכן נחום אבליהם וכו', הוי מצוה דרבנן כמו נר חנוכה ומקרא מגילה, ודוחה שאר הדברים, וחייב בה אפילו אם כבר עשה גמילות חסדים היום, או שזקוק לצרכי עצמו, כי היא מצוה מיוחדת שהוא חייב עליו באלה הדברים שמנה הרמב"ם ז"ל'. עיי"ש.

ורואים מדברי רבינו שליט"א שודאי שיש במצוות אלו קיום מ"ע דאורייתא של 'ואהבת לרעך כמוך', ועיקרן מן התורה, אמנם לא היה בהם זמן קצוב ואופן קבוע איך לקיים המצוות דאורייתא הזה של 'ואהבת', ואתי רבנן ונתנו לזה זמנים ואופנים מסוימים שמחויבים לעשות אותם וכו', ודו"ק.

ועיין עוד בבה"ג (מצוות עשה לו), **וברמב"ן** (שורש א תשובה ג) שנקטו שמצוות ביקור חולים הוי מדאורייתא, אך מדברי הרמב"ם מבואר שהוי מצוה מדבריהם אמנם עיקרו מה"ת.